

«بخشنامه»

جهت اطلاع مدیران عامل محترم بانک‌های دولتی، غیردولتی، شرکت دولتی پست بانک، مؤسسات اعتباری غیربانکی و بانک مشترک ایران - ونزوئلا ارسال می‌شود

با سلام؛

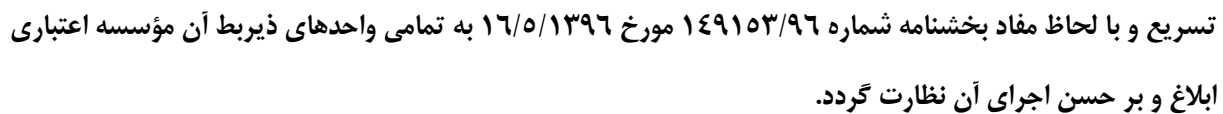
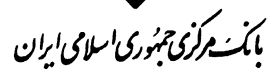
احتراماً؛ همانطور که استحضار دارند، ماده ۶ «دستورالعمل حساب جاری ضوابط اجرایی ماده (۶) اصلاحی قانون صدور چک» مقرر می‌دارد: قید ارقام اطلاعاتی زیر مطابق مندرجات سامانه صیاد بر روی هر برگه چک تخصیص یافته به مشتری الزامی می‌باشد:

بند ۶-۶ - درج عبارت «کارسازی این چک منوط به ثبت صدور، دریافت و انتقال آن در سامانه صیاد است.»

در همین رابطه، اخیراً هیات عمومی دیوان عالی کشور مطابق رای وحدت رویه شماره ۸۷۰ مورخ ۱۴۰۴/۷/۲۲ در خصوص اختلاف نظر قضایی پیرامون قابلیت استماع دعوی «الزام به ثبت چک در سامانه صیاد» از سوی دارنده چک‌هایی که صادرکننده با وجود تحویل فیزیکی چک، نسبت به ثبت آن در سامانه صیاد اقدام نکرده است، تعیین تکلیف نموده و در رای پیش‌گفته با اشاره به بخش اخیر تبصره نخست ماده (۲۱) قانون صدور چک در رابطه با الزام به درج عبارت «صدور و پشت‌نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است» در متن چک و با استناد به قاعده فقهی "اقدام"، دعوی الزام به ثبت چک از سوی دارنده چک را علیه صادرکننده مسموع ندانسته است. اکنون نظر به تصریح عبارت مزبور در بخش اخیر ماده (۲۱) قانون صدور چک، اصلاح مفاد دستورالعمل اخیرالذکر، در دستور کار "هیات عالی" بانک مرکزی قرار گرفت و النهایه موضوع در پنجاهمین جلسه مورخ ۱۴۰۴/۹/۲۵ هیات مزبور مطرح و مقرر شد: بند ۶ از ماده (۶) دستورالعمل حساب جاری و ضوابط اجرایی ماده (۶) اصلاحی قانون صدور چک (مصوب ۱۴۰۴/۶/۱۸ هیات عالی بانک مرکزی) در انطباق با مفاد قانون صدور چک به شرح زیر اصلاح شود:

"۶-۶ - درج عبارت «صدور و پشت‌نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است»"

در پایان ضمن ایفاد یک نسخه از دستورالعمل حساب جاری و ضوابط اجرایی ماده (۶) اصلاحی قانون صدور چک، متضمن اعمال اصلاحات مصوب هیات عالی بانک مرکزی در این زمینه، خواهشمند است دستور فرمایند، مراتب به قید

رئیس مرکز تنظیم گری
اداره مطالعات و مقررات

حجت اسماعیل زاده حسین معصومی
۳۲۵۰-۰۱ ۳۸۱۶

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

معاونت تنظیم‌گری و نظارت

مرکز تنظیم‌گری

دستورالعمل حساب جاری (ریالی) و ضوابط اجرائی ماده (۶) اصلاحی قانون صدور چک

(مصوب هیات عالی)

تابستان ۱۴۰۴

مدیریت کل تنظیم مقررات

اداره مطالعات و مقررات

مقدمه:

در اجرای احکام و اختیارات قانونی مقرر در قانون بانک مرکزی از جمله بند (۲) از جزء «الف» ماده (۴) و ماده (۱۹) قانون مزبور، ماده (۶) اصلاحی قانون صدور چک و با لحاظ جزء (۱) بند (الف) ماده (۳) قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره)، «دستور العمل حساب جاری (ریالی) و ضوابط اجرایی ماده (۶) اصلاحی قانون صدور چک» که از این پس به اختصار «دستور العمل» نامیده می شود، به شرح زیر تصویب می گردد:

فصل اول - تعاریف

ماده ۱ - در این دستور العمل عناوین زیر به جای عبارات مربوط به کار می رود:

- ۱-۱ - بانک مرکزی: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛
- ۲-۱ - بانک: مؤسسه اعتباری است که به موجب قانون تحت عنوان «بانک» فعالیت می نماید و یا تحت عنوان «بانک» از بانک مرکزی مجوز تأسیس یا فعالیت دریافت کرده است و تحت نظارت بانک مرکزی فعالیت می نماید؛
- ۳-۱ - قانون: «قانون صدور چک» مصوب سال ۱۳۵۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی آن؛
- ۴-۱ - سامانه صیاد: سامانه صدور یکپارچه الکترونیکی دسته چک و ثبت نقل و انتقال چک نزد بانک مرکزی؛
- ۵-۱ - سامانه چکاوک: سامانه تسویه الکترونیکی چک در بانک مرکزی؛
- ۶-۱ - سامانه یکپارچه اطلاعاتی بانک مرکزی: سامانه متمرکز اطلاعات مربوط به سابقه چک برگشتی؛
- ۷-۱ - سامانه ملی اعتبارسنجی (پایگاه داده اعتباری کشور): سامانه ای که ضمن دریافت اطلاعات مورد نیاز از دستگاه های اجرایی و با کمک شرکت های اعتبارسنجی یا رتبه بندی، امکان اعتبارسنجی و تهیه گزارش اعتباری اشخاص را مطابق آیین نامه نظام سنجش اعتبار فراهم می نماید.
- ۸-۱ - چک جدید صیادی: برگه چک های مربوط به دسته چک های ارائه شده از ابتدای سال ۱۴۰۰ که باید در سامانه صیاد ثبت شوند.
- ۹-۱ - چک الکترونیکی: چک عادی موضوع تبصره الحاقی ماده (۱) قانون صدور چک که به صورت "داده پیام" مبادله می گردد.
- ۱۰-۱ - انتقال سیستمی چک: انتقال چک در سامانه صیاد؛
- ۱۱-۱ - حساب مازاد: حسابی که خارج از حدود و شرایط مقرر در ضوابط ذی ربط ابلاغی بانک مرکزی، می باشد.

۱- ۱۲ - حساب جاری: حسابی است که بانک براساس قرارداد منعقدۀ با متقاضی، به منظور قبول سپرده قرض الحسنه جاری به ریال، افتتاح می نماید؛

۱- ۱۳ - حساب جاری مشترک: حساب جاری است که بنا به درخواست دو یا چند شخص متقاضی در چارچوب شرایط و ضوابط مربوط از جمله مفاد دستورالعمل ناظر بر الزامات افتتاح و نگهداری حسابهای سپرده ریالی و صدور کارتهای پرداخت در مؤسسات اعتباری افتتاح می شود؛

۱- ۱۴ - حساب جاری تجاری: حساب جاری مشتری که مطابق تعاریف و شرایط مقرر در «دستورالعمل ناظر بر حساب سپرده تجاری و خدمات بانکی مرتبط با آن» حساب تجاری محسوب می شوند؛

۱- ۱۵ - متقاضی: شخص حقیقی یا حقوقی است که درخواست وی مبنی بر افتتاح حساب جاری به بانک ارایه می شود؛

۱- ۱۶ - مشتری: به شخص حقیقی یا حقوقی دارنده حساب جاری اطلاق می گردد؛

۱- ۱۷ - ذینفع: شخص حقیقی یا حقوقی که چک به نام او صادر یا به او واگذار (منتقل) شده است؛

۱- ۱۸ - چک برگشتی: چکی است که برای تمام یا بخشی از وجه آن گواهی نامه عدم پرداخت صادر شده است؛

۱- ۱۹ - اطلاعات هویتی: برای شخص حقیقی، نام، نام خانوادگی و شماره ملی و برای شخص حقوقی، نام ثبت شده در مراجع ثبتی و شناسه ملی و برای اتباع خارجی نام، نام خانوادگی و شماره اختصاصی / شماره فراگیر اتباع خارجی می باشد؛

۱- ۲۰ - سابقه چک برگشتی: اطلاعات مربوط به چک برگشتی رفع سوءاثر نشده ای است که در سامانه یکپارچه اطلاعاتی بانک مرکزی موجود می باشد؛

۱- ۲۱ - بدهی غیرجاری: بدهی اشخاص به بانکها و یا مؤسسات اعتباری غیربانکی که بر اساس ضوابط مربوط در طبقه مطالبات سررسید گذشته، معوق و یا مشکوک الوصول قرار دارد؛

فصل دوم- شرایط افتتاح حساب جاری بدون دسته چک برای شخص حقیقی

ماده ۲ - بانک می تواند با رعایت موارد زیر و با لحاظ سایر ضوابط و مقررات ابلاغی مربوط از جمله مفاد «دستورالعمل ناظر بر الزامات افتتاح و نگهداری حساب های سپرده ریالی اشخاص حقیقی در مؤسسات اعتباری»، مبادرت به افتتاح حساب

جاری بدون دسته چک برای شخص حقیقی متقاضی نماید:

۱-۲ - داشتن حداقل ۱۸ سال تمام شمسی یا صدور حکم رشد از دادگاه صالحه؛

۲-۲ - حصول اطمینان از نداشتن چک برگشتی رفع سوء اثر نشده؛

۲-۳ - حصول اطمینان از نداشتن بدهی غیر جاری تعیین تکلیف نشده؛

۲-۴ - حصول اطمینان از رعایت مفاد ماده (۲۱) "قانون"؛

۲-۵ - معرفی فردی به عنوان وکیل/نماینده قانونی برای اشخاصی که به هیچ نحو قادر به امضاء نمی باشند؛

تبصره - اشخاص مورد اشاره در بند ۲-۵ این ماده می توانند در فرض حصول شرایط استفاده از دسته چک عهده

حساب جاری (مطابق شرایط مقرر در فصل پنجم این دستورالعمل)، با ارائه تعهدنامه داخلی مبنی بر پذیرش مسوولیت های

ناشی از صدور چک، اقدام به اخذ دسته چک نمایند.

فصل سوم - شرایط افتتاح حساب جاری بدون دسته چک برای شخص حقوقی

ماده ۳ - بانک می تواند با رعایت موارد زیر مبادرت به افتتاح حساب جاری بدون دسته چک برای شخص حقوقی متقاضی نماید:

۳-۱ - دارا بودن شرایط افتتاح حساب جاری بدون دسته چک موضوع ماده (۲)، حسب مورد برای شخص حقوقی،

مدیرعامل و اعضای هیأت مدیره شخص حقوقی و صاحبان امضاء مجاز؛

۳-۲ - معرفی فردی به عنوان وکیل/نماینده قانونی (در چارچوب اختیارات اساسنامه) برای افراد دارای امضای مجاز از

سوی شخص حقوقی که به هیچ نحو قادر به امضاء نمی باشند؛

۳-۳ - شخص حقوقی باید در داخل کشور و در مرجع ثبتی به ثبت رسیده و یا "شرکت در شرف تأسیس" باشد؛

۳-۴ - آرایه مستندات مثبت، در خصوص تأسیس و همچنین اختیارات و وظایف قانونی صاحبان امضای مجاز شخص

حقوقی که به موجب قوانین خاص ایجاد شده و نیاز به ثبت در مرجع ثبتی ندارد؛

۳-۵ - آرایه تأییدیه از وزارت امور خارجه برای سفارتخانه ها؛

تبصره ۱- الزام متقاضی به ارائه "معرف" برای افتتاح حساب جاری و تعریف حساب تحت عنوان «حساب پشتیبان» یا سایر عناوین مشابه ممنوع است.

تبصره ۲- اشخاص مورد اشاره در بند ۳-۲ این ماده می‌توانند در فرض حصول شرایط استفاده از دسته چک عهده حساب جاری (مطابق شرایط مقرر در فصل پنجم این دستورالعمل)، با ارائه تعهدنامه داخلی مبنی بر پذیرش مسئولیت‌های ناشی از صدور چک، اقدام به اخذ دسته چک (به نیابت از شخص حقوقی) نمایند.

تبصره ۳- اعطای دسته چک به مشتری صرفاً منوط به رعایت مفاد فصل پنجم این دستورالعمل می‌باشد.

فصل چهارم: محاسبه سقف اعتبار متقاضیان دسته چک

ماده ۴ - نحوه محاسبه سقف اعتبار مجاز متقاضی دسته چک اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی، متناسب با نتایج گزارش اعتباری دریافتی از سامانه ملی اعتبارسنجی بر اساس شیوه‌نامه‌ای (متضمن تبیین نحوه همکاری و ارتباط سامانه صیاد با شرکت اعتبارسنجی/رتبه‌بندی)، عنداللزوم از طریق برون‌سپاری بخشی از وظایف اجرایی سامانه صیاد در محاسبه سقف اعتبار مشتری توسط بانک مرکزی تدوین و به تصویب هیأت عامل می‌رسد.

فصل پنجم: شرایط اعطای دسته چک به مشتری و مندرجات برگه چک

ماده ۵ - بانک مکلف است قبل از اعطای دسته چک به مشتری گزارش اعتباری وی را از سامانه ملی اعتبارسنجی اخذ نموده و برای ارائه دسته چک به مشتریان خود متناسب با نتیجه گزارش اعتباری ایشان، صرفاً از طریق سامانه «صیاد» اقدام نماید.

ماده ۶ - قید اقلام اطلاعاتی زیر مطابق مندرجات سامانه صیاد بر روی هر برگه چک تخصیص یافته به مشتری الزامی می‌باشد:

۶-۱- کلمه «چک»؛

۶-۲- شناسه صیادی یکتا برای هر برگه چک؛

۶-۳- اطلاعات هویتی صاحب یا صاحبان حساب؛

۶-۴- شناسه حساب بانکی ایران (شبا) حساب؛

۶-۵- نام، علامت تجاری ثبت شده و شناسه اختصاصی شعبه بانک صادرکننده دسته چک؛

۶-۶- درج عبارت «صدور و پشت‌نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است».

ماده ۷- درج مندرجات و مشخصات زیر بر روی چک و در سامانه صیاد حسب مورد در زمان صدور چک یا ثبت انتقال آن الزامی می‌باشد:

۷-۱- اطلاعات هویتی شخص حقیقی یا حقوقی که چک در وجه وی صادر و یا به وی منتقل می‌گردد؛

۷-۲- تاریخ؛

۷-۳- مبلغ ریالی؛

۷-۴- امضاء صادرکننده؛

۷-۵- درج علت صدور چک در قسمت «بابت» برای چک‌های صادره با مبالغ بیش از دو میلیارد ریال برای اشخاص حقیقی دارای حساب جاری غیرتجاری و بیش از ده میلیارد ریال برای اشخاص حقیقی و حقوقی دارای حساب جاری تجاری؛

تبصره ۵- مبالغ مذکور در بند (۵) این ماده در مواقع مقتضی توسط بانک مرکزی به‌روزرسانی می‌گردد.

ماده ۸- اعطای دسته چک به مشتریان زیر ممنوع است:

۸-۱- اشخاص ورشکسته؛

۸-۲- اشخاص معسر از پرداخت محکوم به؛

۸-۳- اشخاص دارای چک برگشتی رفع سوءاثر نشده (اعم از عادی یا موردی)؛

۸-۴- وکیل/نماینده صادرکننده (امضاءکننده) چک برگشتی (رفع سوءاثر نشده) از طرف اشخاص صاحب حساب در چارچوب قانون؛

۸-۵- اشخاصی که بنا به رأی قطعی مراجع قضایی حسب مفاد قوانین مربوط از جمله موارد مقرر در قانون، به محرومیت از داشتن چک محکوم شده‌اند؛

۸-۶- اشخاصی که حساب جاری آن‌ها به دلایل قانونی یا حسب تصمیم مراجع قضایی/شبه قضایی مسدود گردیده و برداشت از آن ممنوع است؛ به استثنای مواردی که صرفاً بخشی از موجودی حساب جاری مشتری مسدود شده و برداشت مابقی موجودی حساب جاری وی امکان‌پذیر است؛

۸-۷- اشخاص ورشکسته، معسر از پرداخت محکوم به یا دارای چک برگشتی رفع سوءاثر نشده که به وکالت یا نمایندگی از طرف صاحب حساب اعم از شخص حقیقی یا حقوقی اقدام به اخذ دسته چک می‌کنند؛

۸-۸- دارندگان بدهی غیرجاری تعیین تکلیف نشده در چارچوب ضوابط مقرراتی مربوط؛

۸-۹- اشخاصی که اطلاعات محل سکونت خود را در سامانه ملی املاک و اسکان ثبت ننموده‌اند تا زمان ثبت و انطباق اطلاعات مزبور؛

ماده ۹ - بانک موظف است در خصوص شیوه درخواست صدور دسته چک، تعداد برگه‌های دسته چک و نحوه تخصیص آن به مشتری، نحوه استقرار سامانه‌های عملیاتی بانک مرکزی و برقراری ارتباط با آن سامانه به منظور هویت‌سنجی، ثبت اطلاعات و شخصی‌سازی، چاپ و ارسال دسته چک، در چارچوب سازوکار اعلامی بانک مرکزی اقدام نماید.

فصل ششم: شرایط عدم پرداخت وجه چک و صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت

ماده ۱۰ - بانک در موارد زیر، مجاز به پرداخت وجه چک نبوده و با درخواست ذینفع موظف به صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت می‌باشد:

۱۰-۱- عدم کفایت موجودی حساب جاری و عدم امکان تأمین وجه چک از محل سایر حساب‌ها به شرح مندرج در بندهای ۲۷-۵ و ۲۷-۶ این دستورالعمل؛

۱۰-۲- عدم انطباق امضای مندرج در چک با نمونه امضای معرفی شده توسط مشتری یا وکیل/نماینده قانونی وی در حدود عرف بانکداری؛

۱۰-۳- تشخیص هرگونه اختلاف در مندرجات چک در چارچوب قوانین و مقررات مربوط؛

۱۰-۴- صدور دستور عدم پرداخت توسط مشتری یا ذینفع یا قائم مقام قانونی وی، در چارچوب ماده (۱۴) "قانون"؛

۱۰-۵- بسته بودن حساب جاری یا انسداد بخشی از/تمامی موجودی آن از جمله به موجب قانون، دستور مرجع

قضایی/شبه قضایی/ثبتي یا به دستور مشتری و عدم امکان تأمین وجه چک از محل سایر حساب‌ها به

شرح مندرج در بندهای ۲۷-۵ و ۲۷-۶ این دستورالعمل به گونه‌ای که امکان پرداخت وجه چک بطور کامل

میسر نباشد.

۱۰-۶- قلم خوردگی یا مخدوش بودن متن چک (در صورت فقدان ظهرنویسی مرتبط با تصحیح آن)؛

۱۰-۷- مغایرت بین اطلاعات هویتی یا مندرجات چک کاغذی صادره با اطلاعات ثبت شده در سامانه صیاد؛

۱۰- ۸- سایر موارد به موجب قوانین و مقررات موضوعه؛

تبصره ۱- در مورد بند ۴ این ماده تا زمانی که علت منحصر یا یکی از علل صدور گواهینامه عدم پرداخت، دستور عدم پرداخت و با ادعای مفقودی چک یا تحصیل مجرمانه آن طبق ماده (۱۴) قانون باشد، سوءاثر محسوب نخواهد شد.

تبصره ۲- در مورد بند ۷ این ماده، از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این دستورالعمل، در صورت مغایرت بین اطلاعات هویتی گیرنده چک، تاریخ یا مبلغ مندرج در نسخه کاغذی چک با ارقام و اطلاعات هویتی ثبت شده در سامانه صیاد، اطلاعات سامانه صیاد ملاک عمل بانک در صدور گواهی‌نامه عدم پرداخت چک خواهد بود.

ماده ۱۱ - بعد از ثبت غیرقابل پرداخت بودن یا کسری مبلغ چک در سامانه یکپارچه اطلاعاتی بانک مرکزی، این سامانه مراتب را در پایان روز کاری «چکاوک» به تمام بانک‌ها و مؤسسات اعتباری اطلاع می‌دهد. پس از گذشت بیست و چهار ساعت، کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری حسب مورد مکلفند تا هنگام رفع سوءاثر از چک، محرومیت‌های قانونی مربوط را نسبت به صاحب حساب و وکیل یا نماینده امضاء کننده چک اعمال نمایند.

تبصره - بانک مرکزی موظف است امکان استعلام آخرین وضعیت صادرکننده چک (صاحب حساب) شامل سقف اعتبار مجاز، سابقه چک برگشتی در سه سال اخیر و میزان تعهدات چک‌های تسویه نشده را صرفاً برای کسانی که قصد دریافت چک را دارند، فراهم نماید.

ماده ۱۲ - چنانچه حساب جاری که عهده آن چک صادر شده است دارای موجودی کافی و یا قابل برداشت نباشد، بانک موظف است در صورت درخواست ذینفع، اقدام به پرداخت موجودی قابل برداشت نموده و برای باقی‌مانده آن، گواهی‌نامه عدم پرداخت صادر نماید. چک مزبور نسبت به مبلغی که پرداخت نگردیده، بی‌محل محسوب شده و گواهی‌نامه عدم پرداخت صادره در این مورد برای ذینفع، جانشین اصل چک خواهد بود.

ماده ۱۳ - در صورت اعمال دستور ماده (۱۴) قانون از سوی دستوردهنده و عدم ارائه گواهی مرجع قضایی از سوی وی مبنی بر تقدیم شکایت یا اعلام مفقودی در مهلت یک هفته مقرر در قانون پس از دستور یا اعلام انصراف دستوردهنده یا رد شکایت وی، بانک موظف است بدو با حذف ماده (۱۴) قانون از دلایل برگشت چک، در صورت وجود سایر علل برگشت چک، نسبت به اعمال سوءاثر در ارتباط با چک برگشتی اقدام نموده و در غیر این صورت مبلغ مسدودی را صرفاً به ذینفع چک پرداخت نماید.

ماده ۱۴ - در صورت صدور گواهی نامه عدم پرداخت برای اشخاص حقوقی، بانک موظف است علاوه بر ارسال اطلاعات مربوط به شخص حقوقی به سامانه یکپارچه اطلاعاتی بانک مرکزی، اطلاعات مربوط به امضاءکننده چک را نیز به سامانه مذکور ارسال نماید. اعمال محدودیت‌های مربوط به صدور دسته چک برای شخص حقوقی و امضاءکننده چک، تا زمان رفع سوءاثر چک اعمال خواهد شد.

تبصره - در صورت صدور گواهی نامه عدم پرداخت به دلیل نقص یا مغایرت امضاء، علاوه بر اطلاعات شخص حقوقی صاحب حساب، اطلاعات تمامی صاحبان امضاء، باید در گواهی نامه اخیرالذکر و نیز سامانه یکپارچه اطلاعاتی بانک مرکزی درج گردد.

ماده ۱۵ - رفع انسداد از وجوه مسدودی حساب/حساب‌های صادرکننده چک برگشتی که در اجرای محرومیت‌های قانون مسدود شده است، با وصول دستورات مراجع ذیصلاح قضایی یا ثبتی در مواردی که دستورات مراجع اخیرالذکر به نفع ذینفع چک می‌باشد، بلامانع است.

ماده ۱۶ - در موارد وصول دستورات قضایی، مراجع شبه قضایی یا ثبتی مبنی بر رفع انسداد وجوه حساب/حساب‌های صادرکننده چک برگشتی به نفع اشخاص مختلف غیر از ذینفع چک، بانک مکلف است بر اساس ترتیبات زیر اقدام نماید:

۱-۱۶- در مرحله نخست، بانک/مؤسسه اعتباری غیربانکی مبنای قانونی انسداد حساب را مطابق احکام مربوط در قانون صدور چک، به مرجع صادرکننده دستور قضائی/ثبتی اعلام نماید.

۲-۱۶- در صورت اعلام مجدد مرجع قضائی یا شبه قضایی، بانک/مؤسسه اعتباری غیربانکی راساً بر اساس شیوه عملیاتی ابلاغی بانک مرکزی، نسبت به رفع انسداد مبلغ حساب و اجرای دستور قضائی اقدام نماید.

ماده ۱۷ - در مواقع عدم ثبت مالکیت چک در سامانه صیاد، احکام قانون شامل چک مزبور نبوده و بانکها مکلفند از پرداخت وجه آنها خودداری نمایند. در این موارد در صورت درخواست ذینفع و یا در پاسخ به استعلام‌های مراجع قضایی، شبه قضایی یا ثبتی، بانک موظف است گواهی یا اعلامیه ساده متضمن عدم امکان اقدام بر روی چک به دلیل عدم ثبت در سامانه بدون درج «کد رهگیری» و در قالب و شکلی متمایز از گواهی‌نامه‌های مرسوم عدم پرداخت چک صادر و به درخواست‌کننده تسلیم نماید.

فصل هفتم: نحوه رفع سوءاثر از سوابق چک‌های برگشتی

ماده ۱۸ - در هر یک از موارد زیر، بانک مکلف است مراتب را در سامانه یکپارچه بانک مرکزی اعلام کند تا فوراً و به صورت
برخط از چک رفع سوءاثر شود:

۱-۱۸- تأمین موجودی و وصول چک: واریز مبلغ کسری موجودی به حساب جاری و دریافت مبلغ مزبور توسط ذی‌نفع
چک؛

۲-۱۸- واریز مبلغ چک به حساب جاری و مسدود نمودن آن حداکثر به مدت یک سال: واریز کسری مبلغ چک به حساب
جاری مفتوح (غیرمسدود) نزد بانک محال‌علیه و ارائه درخواست انسداد وجه تا زمان مراجعه ذینفع (حداکثر به
مدت یک سال) و یا تا زمان رفع سوءاثر از چک برگشتی به یکی از طرق مندرج در این ماده (به استثناء بند ۷)،
هر کدام که زودتر واقع شود.

تبصره - در مورد این بند، تأمین وجه چک مطابق مبلغ مندرج در گواهی‌نامه عدم پرداخت از سوی صادرکننده
و انسداد آن توسط بانک به مفهوم پذیرش انتساب امضای روی برگه چک بوده و بانک موظف است به
محض مسدود نمودن وجه مزبور نسبت به رفع سوءاثر از سابقه چک برگشتی اقدام نموده و ظرف مدت سه
روز کاری، به شیوه اطمینان بخش تأمین وجه چک را به اطلاع ذینفع برساند.

۳-۱۸- ارایه لاشه چک برگشتی: ارایه لاشه چک برگشتی به بانک محال‌علیه؛

تبصره - در مورد چک‌های صیادی ثبت شده در سامانه صیاد، صرف ارائه لاشه چک توسط صادرکننده به بانک
محال‌علیه از موجبات رفع سوءاثر از چک محسوب می‌گردد و عدم انتقال سیستمی چک به صادرکننده و یا
تعدد ذینفعان چک مانع از رفع سوءاثر یا خاتمه عملیات چک نمی‌باشد.

۴-۱۸- ارائه رضایت‌نامه رسمی (تنظیم شده در دفاتر اسناد رسمی) از دارنده چک یا نامه رسمی از شخص حقوقی دولتی یا
عمومی غیردولتی دارنده چک؛

تبصره - چنانچه ذی‌نفع چک، شخص حقوقی غیردولتی باشد، بانک با دریافت رضایت‌نامه محضری صاحبان
امضای مجاز یا وکیل شخص حقوقی مزبور، نسبت به رفع سوءاثر از چک موردنظر اقدام می‌نماید.

۵-۱۸- ارائه نامه رسمی از مرجع قضائی یا ثبتی ذی‌صلاح مبنی بر اتمام عملیات اجرائی در خصوص چک؛

۶-۱۸- ارائه حکم قضائی مبنی بر برائت ذمه صاحب حساب در خصوص چک؛

۱۸- ۷- سپری شدن مدت سه سال از تاریخ صدور گواهینامه عدم پرداخت مشروط به عدم طرح دعوای حقوقی یا کیفری در خصوص چک توسط دارنده؛

ماده ۱۹ - بانک مکلف است بنا به درخواست مشتری و به منظور آگاهی وی از سوابق چک‌های برگشتی خود در سامانه یکپارچه اطلاعاتی بانک مرکزی، اقدام به ارایه صورت کامل تعداد و مشخصات چک‌های برگشتی وی نماید.

فصل هشتم: برداشت و انتقال از حساب جاری و بستن آن

ماده ۲۰ - برداشت و یا انتقال از حساب جاری می‌تواند از طریق چک، کارت‌های الکترونیکی، حضور در بانک و استفاده از فرم‌های برداشت و یا سایر ابزارهای مجاز که به تأیید بانک مرکزی می‌رسد، در چارچوب ضوابط و الزامات ابلاغی بانک مرکزی ناظر بر مبارزه با پولشویی انجام پذیرد.

ماده ۲۱ - بانک ملزم است در موارد ذیل نسبت به بستن حساب جاری مشتری اقدام نماید:

۲۱- ۱- تحقق مفاد ماده (۲۱) قانون؛

۲۱- ۲- شمول عنوان «حساب مازاد» مطابق شرایط و ضوابط مربوط و پس از اخذ تأییدیه مشتری؛

۲۱- ۳- دریافت درخواست مکتوب مشتری یا وکیل/نماینده قانونی وی مبنی بر بستن حساب جاری پس از تعیین تکلیف چک‌های در گردش؛

۲۱- ۴- درخواست تغییر در صاحب یا ترکیب صاحبان حساب جاری مشترک؛

تبصره ۵- مسئولیت ناشی از وجود چک‌های در گردش مشتری بر عهده وی می‌باشد.

فصل نهم: فوت و حجر

ماده ۲۲ - در صورت صدور چک و متعاقباً فوت صاحب حساب جاری، بانک حسب مراجعه و درخواست ذینفع و در اجرای احکام قانون امور حسبی و نیز بند (۵) ماده (۱۰) این دستورالعمل، پس از انسداد حساب جاری صادرکننده، تا زمان طی تشریفات قانونی، نسبت به صدور گواهی نامه عدم پرداخت اقدام می‌نماید.

تبصره ۵ - در صورتی که تاریخ سررسید چک قبل از تاریخ فوت صاحب حساب جاری باشد، بانک باید نسبت به کارسازی وجه چک اقدام نماید.

ماده ۲۳ - در صورت تأیید چک جدید صیادی توسط ذینفع در سامانه صیاد و متعاقباً فوت وی، پرداخت وجه چک به وراثت، با ارائه گواهی حصر وراثت و مفاسد حساب مالیات بر ارث که مبلغ مندرج در چک در آن درج شده باشد، امکان پذیر است.

تبصره ۱- "تأیید" چک‌های افراد ذینفع متوفی توسط کاربران شعب، به درخواست ورثه و با ارائه اصل برگه چک و گواهی حصر وراثت بلامانع می‌باشد.

تبصره ۲- هرگاه وجه چک به علتی از علل مندرج در قانون صدور چک قابل پرداخت نباشد، صدور گواهی نامه عدم پرداخت (بدون لزوم ارائه مفاسد حساب مالیات بر ارث) امکان پذیر خواهد بود.

ماده ۲۴ - در مورد حساب جاری مشترک در صورتی که چک عهده حساب دارای موجودی در تاریخ صدور، با تاریخ مندرج قبل از فوت یا حجر شریک صادر و به بانک ارائه شده باشد، بانک باید نسبت به وصول و کارسازی وجه چک، حسب درخواست دارنده اقدام نماید.

ماده ۲۵ - در صورتی که چک مربوط به حساب جاری مشترک، در زمان صدور فاقد موجودی بوده و یا تاریخ مندرج در آن، مربوط به بعد از فوت یا حجر یکی از شرکای حساب باشد، به ترتیب ذیل اقدام می‌گردد:

۱- ۲۵- چنانچه چک با امضای تمامی شرکای حساب جاری صادر شده باشد، هر یک از شرکا، به نسبت سهم خود از حساب جاری، مسئولیت پرداخت خواهند داشت.

۲- ۲۵- چنانچه چک، با امضای یک یا بعضی از شرکای حساب مشترک (که مطابق شرایط افتتاح حساب جاری، اختیار صدور چک از حساب مشترک را دارا می‌باشند) اصالتاً از طرف خود و به نمایندگی از شریک یا شرکای صاحب حساب صادر شده باشد، صادرکننده چک و شریک یا شرکای صاحب حساب، متضامناً مسئول پرداخت وجه چک می‌باشند.

ماده ۲۶ - سایر ضوابط و الزامات ناظر بر حالات فوت و حجر مشتری یا ذینفع که در این دستورالعمل قید نشده است، حسب مورد تابع عمومات قانونی و مقررات ابلاغی مربوط از جمله مفاد «دستورالعمل اجرایی تعیین حدود ارثه خدمات بانکی به اشخاص محجور در مؤسسات اعتباری» می‌باشد.

فصل دهم: نکات لازم‌الرعایه در قرارداد حساب جاری

ماده ۲۷ - قرارداد حساب جاری باید حداقل، موارد زیر را در برگیرد:

۲۷-۱- مسئولیت‌های صاحب/صاحبان حساب در خصوص به هنگام نمودن اطلاعات ضروری (از جمله اطلاعات لازم

برای شناسایی کافی و دسترسی به وی/آن‌ها مانند تغییر نشانی و شماره تلفن)؛

۲۷-۲- مسئولیت‌های صاحب/صاحبان حساب یا وکیل/نماینده قانونی وی/آن‌ها در قبال حفظ و نگهداری از دسته

چک دریافتی و اقداماتی که در صورت مفقود شدن یا به سرقت رفتن آن، به عهده صاحب/صاحبان

حساب و یا وکیل/نماینده قانونی وی/آن‌ها می‌باشد؛

۲۷-۳- رعایت ممنوعیت‌ها و شرایط لازم برای اعطای دسته چک، مندرج در فصل پنجم این دستورالعمل؛

۲۷-۴- وظایف و مسئولیت‌های بانک در مورد تشخیص اصالت چک و شناسایی دارنده آن (در چارچوب مقررات

موجود)، هنگام پرداخت وجه چک؛

۲۷-۵- در صورت کافی نبودن موجودی حساب جاری انفرادی مشتری، تکلیف بانک به پرداخت وجه چک از محل

موجودی قابل برداشت مشتری در سایر حساب‌های انفرادی ریالی وی در همان بانک به ترتیب اولویت از

حساب جاری (برای اشخاص حقوقی)، حساب قرض‌الحسنه پس‌انداز، حساب سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و

حساب سرمایه‌گذاری بلندمدت؛

۲۷-۶- در صورت کافی نبودن موجودی حساب جاری مشترک، تکلیف بانک به پرداخت وجه چک از محل موجودی

قابل برداشت سایر حساب‌های مشترک همان شرکا در همان بانک یا حساب‌های انفرادی ریالی هر یک

از صاحبان حساب مشترک در همان بانک به ترتیب اولویت از حساب جاری، حساب قرض‌الحسنه

پس‌انداز، حساب سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و حساب سرمایه‌گذاری بلندمدت؛

۲۷-۷- شرایط ذکر شده در فصل ششم این دستورالعمل که به موجب آن بانک باید از پرداخت بخشی از/تمامی

وجه چک خودداری نماید؛

۲۷-۸- اخذ رضایت از مشتری مبنی بر این که بانک مرکزی مجاز است اطلاعات مربوط به سابقه چک برگشتی

مشتری و گزارش اعتباری وی را با رعایت قوانین و مقررات مربوط در اختیار دیگران قرار دهد و مشتری

حق هرگونه اعتراضی را در این خصوص از خود سلب می‌کند؛

۲۷-۹- شرایط مسدود نمودن حساب، مسدود نمودن بخشی از/تمامی موجودی حساب و همچنین بستن حساب؛

۲۷- ۱۰- شرایط ناظر بر چگونگی برداشت و انتقال از حساب جاری انفرادی و یا مشترک، موارد خاص در برداشت از حساب جاری انفرادی و یا مشترک و تقسیم موجودی حساب بین صاحبان حساب جاری مشترک در زمان بسته شدن حساب؛

۲۷- ۱۱- شرایطی که به موجب آن، بانک مجاز به افشای اطلاعات هویتی فرد یا افرادی است که اقدام به انتقال چک نموده‌اند؛

۲۷- ۱۲- شیوه ارایه یا ارسال صورت حساب برای مشتری و مقاطع زمانی آن؛

۲۷- ۱۳- شیوه اطلاع‌رسانی مشتری به بانک در خصوص تغییرات اعضای هیأت مدیره، مدیرعامل و صاحبان امضای مجاز شخص حقوقی و یا عزل یا استعفای وکیل/نماینده قانونی و نیز اعمال هرگونه تغییر در حدود اختیارات وی؛

۲۷- ۱۴- اختیار بانک در برداشت وجوه واریزی به حساب مشتری ناشی از عملکرد اشتباه بانک و نیز اختیار اقدام نسبت به حساب‌های تعیین تکلیف نشده و مازاد مطابق ضوابط مربوط؛

۲۷- ۱۵- تعیین نحوه‌ی اطلاع‌رسانی به مشتری در خصوص وجوه واریزی به حساب وی ناشی از عملکرد اشتباه بانک در صورت عدم امکان برداشت وجه از حساب مشتری، تعیین مهلت زمانی برای واریز این وجوه که در هر صورت کمتر از سه روز کاری نخواهد بود و تعیین میزان، شرایط و شیوه استرداد وجوه مزبور و خسارات وارده به بانک در فرض عدم واریز وجوه در مهلت مقرر از سوی مشتری؛

۲۷- ۱۶- ضرورت آگاهی متقاضی از مفاد "قانون" و اصلاحیه‌های پس از آن و ضوابط مقرراتی موضوعه؛

۲۷- ۱۷- مسئولیت مشتری در قبال چک‌های در گردش و لزوم تعیین تکلیف چک‌های مزبور قبل از ارائه درخواست بستن حساب جاری توسط وی؛

۲۷- ۱۸- تصریح به این که قرارداد منعقد، در هر زمان از قوانین و مقررات جاری آن زمان تبعیت می‌نماید.

تبصره- بانک موظف است نسخه‌ای از قرارداد حساب جاری منعقد با مشتری را در اختیار وی قرار دهد.

فصل یازدهم: سایر الزامات

ماده ۲۸- ارایه ابزارهای پرداخت از جمله دسته چک برای حساب افتتاح شده برای "شرکت در شرف تأسیس" ممنوع بوده و برداشت و انتقال از حساب مزبور تا زمان ارایه روزنامه رسمی حاکی از ثبت شرکت و یا تحقق ماده (۱۹) "لایحه قانونی اصلاح قسمتی از قانون تجارت"، امکان‌پذیر نمی‌باشد.

- ماده ۲۹ - صدور و انتقال چک جدید صیادی در وجه حامل ممنوع است.
- ماده ۳۰ - ظهرنویسی چک جدید صیادی به منظور انتقال فاقد اعتبار است و ثبت انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین ظهرنویسی می‌باشد.
- ماده ۳۱ - هر مشتری حقیقی مجاز به دریافت بیش از ۵ دسته چک عهده حساب جاری انفرادی و ۲ دسته چک عهده حساب جاری مشترک اعم از کاغذی و یا الکترونیکی در کل شبکه بانکی کشور نمی‌باشد.
- تبصره - اعطای دسته چک به اشخاص حقیقی دارای "حساب جاری تجاری" از محدودیت مقرر در این ماده مستثنی بوده و به تعداد حساب‌های جاری تجاری ایشان و حداکثر تا سقف تعداد دسته چک قابل اعطا به اشخاص حقوقی مجاز می‌باشد.
- ماده ۳۲ - هر مشتری حقوقی مجاز به دریافت بیش از ۱۵ دسته چک عهده حساب جاری انفرادی و ۱۰ دسته چک عهده حساب جاری مشترک اعم از کاغذی و یا الکترونیکی در کل شبکه بانکی کشور نمی‌باشد.
- ماده ۳۳ - بانک موظف است الزامات ذیل را در خصوص حساب جاری رعایت نماید:
- ۳۳-۱- به منظور مدیریت مؤثر مخاطراتی که ممکن است از ناحیه حساب جاری متوجه بانک شود، بانک مکلف است ضوابط و الزامات مذکور در "قانون مبارزه با پولشویی"، "قانون مبارزه با تأمین مالی تروریسم"، آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های مرتبط با آن و همچنین "آیین‌نامه همت و طرز نگهداری اوراق بازرگانی، اسناد و دفاتر مؤسسات اعتباری" و "مدیریت ریسک" را به طور دقیق رعایت نماید؛
- ۳۳-۲- شرایط قرارداد و کارت نمونه امضاء باید در حضور متصدی افتتاح حساب جاری به امضای متقاضی یا وکیل/نماینده قانونی وی رسانده شود؛
- ۳۳-۳- بانک ملزم است اطلاعات گواهی‌نامه عدم پرداخت چک برگشتی را مطابق با ضوابط اعلام شده توسط بانک مرکزی، به سامانه یکپارچه اطلاعاتی بانک مرکزی ارسال نماید؛
- ۳۳-۴- بانک هنگام پرداخت وجه چک، ملزم به رعایت مقررات مبارزه با پولشویی و مبارزه با تأمین مالی تروریسم در خصوص احراز هویت ارایه دهنده چک می‌باشد و باید شماره ملی، شناسه ملی و یا حسب مورد شناسه فراگیر اشخاص خارجی ارایه دهنده چک را در سامانه‌های اطلاعاتی خود ثبت نماید؛

۳۳-۵- بانک مجاز به افتتاح و نگهداری بیش از یک حساب جاری ریالی انفرادی و یک حساب جاری ریالی مشترک برای هر شخص حقیقی با رعایت شرایط و محدودیت‌های مقرر در «دستورالعمل اجرایی ناظر بر الزامات افتتاح و نگهداری حساب‌های سپرده ریالی اشخاص حقیقی در مؤسسات اعتباری»، نمی‌باشد؛ افتتاح حساب ویژه موضوع «دستورالعمل اجرایی ماده (۲۱) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور» از حکم این بند مستثنی است؛

۳۳-۶- بانک باید هنگام اعطای دسته چک به مشتری، مفاد این دستورالعمل را به اطلاع وی رسانده و در صورت مغایرت مفاد قرارداد افتتاح حساب جاری فی‌مابین مشتری و بانک با مفاد این دستورالعمل، قرارداد جدید منعقد و یا به قرارداد قبلی الحاقیه منضم نماید. در صورت استنکاف مشتری از پذیرش انعقاد قرارداد جدید یا منضم نمودن الحاقیه به قرارداد قبلی، بانک موظف است از اعطای دسته چک به مشتری خودداری کند؛

۳۳-۷- بانک‌ها به هیچ وجه مجاز به نگهداری حساب‌های جاری غیرمتمرکز نمی‌باشند؛

ماده ۳۴ - افتتاح حساب جاری برای اشخاص خارجی و اشخاص محجور حسب مورد تابع ضوابط مقرراتی مربوط از جمله «دستورالعمل اجرایی افتتاح حساب سپرده ریالی برای اشخاص خارجی در مؤسسات اعتباری» و یا «دستورالعمل اجرایی تعیین حدود ارائه خدمات بانکی به اشخاص محجور در مؤسسات اعتباری» است. مواردی که در مقررات مزبور ذکر نشده، تابع مفاد این دستورالعمل می‌باشد.

ماده ۳۵ - شرایط و ضوابط ناظر بر استفاده از چک‌های "موردی" و "تضمین شده" در موارد خارج از شمول این دستورالعمل و همچنین الزامات فنی و اجرایی ناظر بر استفاده از "چک‌های الکترونیکی" که در این دستورالعمل ذکر نشده است، حسب مورد تابع احکام قانون و ضوابط ابلاغی مربوط می‌باشد.

ماده ۳۶ - بانک موظف است الزامات مربوط به متحدالشکل کردن برگه‌های چک را مطابق با ضوابط ابلاغی بانک مرکزی رعایت نماید.

ماده ۳۷ - بانک موظف است به منظور رعایت مفاد این دستورالعمل، نسبت به طراحی و ایجاد کنترل‌های داخلی لازم اقدام نماید.

فصل دوازدهم: مجازات‌های انتظامی

ماده ۳۸ - بانک موظف به رعایت کامل مفاد این دستورالعمل بوده و در صورت عدم رعایت، حسب مورد مشمول مجازات‌های انتظامی و یا سایر مجازات‌های مقرر در قوانین و مقررات مربوط از جمله ضمانت اجرای مقرر در ماده (۲۵) الحاقی قانون صدور چک می‌گردد. در هر صورت مسئولیت عدم رعایت یا تخطی از مقررات این دستورالعمل با هیأت مدیره هر بانک است.

«دستورالعمل حساب جاری (ریالی)» مصوب یک‌هزار و دویست و چهل و هشتمین جلسه مورخ ۱۳۹۷/۰۳/۰۱ شورای پول و اعتبار و نیز «دستورالعمل اجرایی ماده (۶) اصلاحی قانون صدور چک» مصوب یک هزار و سیصد و ششمین جلسه مورخ ۱۳۹۹/۹/۲۵ شورای پول و اعتبار مورد بازنگری واقع گردید و تحت عنوان «دستورالعمل حساب جاری (ریالی) و ضوابط اجرایی ماده (۶) اصلاحی قانون صدور چک» تجمیع و در قالب ۳۸ ماده و ۱۸ تبصره در جلسه مورخ ۱۴۰۴/۶/۱۸ هیأت عالی بانک مرکزی تصویب شد، این دستورالعمل از تاریخ ابلاغ لازم‌الاجرا گردیده و مفاد دستورالعمل‌های فوق‌الذکر مصوب شورای پول و اعتبار منسوخ و غیرقابل استناد می‌باشد.

مرجع تصویب : هیئت عمومی دیوانعالی کشور

شماره ویژه نامه : 2078

سه شنبه 13 آبان 1404

سال هشتاد و یک شماره 23479

رأی وحدت رویه شماره 870 هیأت عمومی دیوان عالی کشور

1404/8/10

شماره 110/10021/9000

مدیر عامل محترم روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران

گزارش پرونده وحدت رویه قضایی شماره 1404/12 هیأت عمومی دیوان عالی کشور با مقدمه و رأی شماره 870 - 1404/7/22 به شرح ذیل تنظیم و جهت انتشار ارسال می گردد.

غلامرضا انصاری - معاون قضایی دیوان عالی کشور

مقدمه

جلسه هیأت عمومی دیوان عالی کشور در مورد پرونده وحدت رویه شماره 1404/12 ساعت 8 روز سه شنبه، مورخ 1404/7/22 به ریاست حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای محمدجعفر منتظری، رئیس محترم دیوان عالی کشور، با شرکت آقایان رؤسا، مستشاران و اعضای معاون کلیه شعب دیوان عالی کشور و با حضور حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای سیدمحسن موسوی، نماینده محترم دادستان کل کشور در سالن هیأت عمومی تشکیل شد و پس از تلاوت آیاتی از کلام الله مجید، قرائت گزارش پرونده و طرح و بررسی نظریات مختلف اعضای شرکت کننده در خصوص این پرونده و استماع نظر نماینده محترم دادستان کل کشور که به ترتیب ذیل منعکس می گردد، به صدور رأی وحدت رویه قضایی شماره 870 - 1404/7/22 منتهی گردید.

الف) گزارش پرونده

با سلام و احترام

به استحضار می رساند، بر اساس آراء واصله به این معاونت، با توجه به اینکه از سوی شعب سی و دوم و یکصد دادگاه تجدیدنظر استان تهران، در خصوص الزام صادرکننده چک صیادی به ثبت چک در سامانه صیاد بانک محال علیه با استنباط متفاوت از ماده 21 مکرر قانون صدور چک، آراء مختلف صادر شده است، جهت طرح موضوع در هیأت عمومی دیوان عالی کشور، گزارش امر به شرح ذیل تقدیم می شود:

الف) به حکایت دادنامه شماره 140368390010737260 - 1403/7/22 شعبه 286 دادگاه عمومی حقوقی تهران، در خصوص دعوی آقای علی رضا ... به خواسته الزام خوانده جهت ثبت یک فقره چک در سامانه صیاد، چنین رأی داده است:

@HOGHOOGHTIMES

«... دادگاه چون مستفاد از ماده 21 مکرر اصلاحی قانون صدور چک مصوب سال 97 و تبصره آن ثبت چک در سامانه صیادی از شرایط صدور چک است و چکی که بدون رعایت ترتیب مذکور صادر شده باشد تابع مقررات قانون صدور چک قرار نخواهد گرفت، از سویی دارنده ای که علی رغم الزام مزبور در ثبت چک در سامانه صیادی آن را بدون ثبت در سامانه صیادی دریافت نموده باشد، خویش را از مزایای قانون مزبور محروم ساخته است. دعوی بعدی مشارالیه در الزام صادرکننده به ثبت چک را قابل پذیرش ندانسته، حکم به بطلان دعوا صادر و اعلام می نماید. ...»

با تجدیدنظرخواهی از این رأی، شعبه سی و دوم دادگاه تجدیدنظر استان تهران، به موجب دادنامه شماره 140368390014660933 - 1403/9/24، چنین رأی داده است:

«... نظر به اینکه تجدیدنظرخواه، چک مورد نزاع را با شرایط عدم ثبت در سامانه پذیرفته است، لذا الزام تجدیدنظرخوانده برخلاف توافق ضمنی تلقی می گردد. نظر به اینکه دادخواست تجدید نظرخواهی و لایحه منضم به آن متضمن اعتراض موجه و مؤثری نبوده و اعتراض به عمل آمده نیز انطباقی با جهات مندرج در ماده 348 قانون آیین دادرسی [دادگاه های عمومی و انقلاب در امور] مدنی نداشته و در این مرحله از رسیدگی مطلب و دلیل جدیدی که قابل تأمل و مؤثر در مقام باشد، ارائه نشده است. همچنین اشکال اساسی بر روند دادرسی و تصمیم متخذه دادگاه محترم بدوی وارد نبوده و دادنامه تجدیدنظر خواسته موافق موازین و مقررات قانونی صادر شده است. بنابراین مستنداً به ذیل ماده 358 و 365 قانون مذکور ضمن رد تجدید نظرخواهی دادنامه تجدیدنظر خواسته را تأیید و اعلام می دارد. ...»

ب) به حکایت دادنامه شماره 140391390012296932 - 1403/7/28 شعبه هشتم دادگاه عمومی حقوقی تهران، در خصوص دعوی آقای مهدی ... به طرفیت آقای محمدرضا به خواسته الزام خوانده به ثبت یک فقره چک در سامانه صیاد، چنین رأی داده است:

«... با بررسی اوراق پرونده و اظهارات خواهان و دادخواست تقدیمی و نظر به اینکه ثبت چک از حقوق صادرکننده است؛ چرا که ثبت، سبب انتقال چک و بار شدن آثار تجاری بدان است و نمی توان صادرکننده را ملزم به این تعهد بدون رضایت وی نمود بر فرض وجود رابطه قراردادی میان دو طرف و وجود دین برای صادرکننده چک اعطای چک به خواهان تغییر نحوه پرداخت وجه است و این تغییر بدون توافق طرفین امکان پذیر نیست و عدم ثبت چک دلالت بر عدم رضایت دارد و نشانگر این امر است که صادرکننده نمی خواهد آثار و امتیازات اسناد تجاری به نفع دارنده به وجود آید، لذا دادگاه خواسته خواهان را مقرون به صحت ندانسته و مستنداً به مواد 219 قانون مدنی و 197 قانون آیین دادرسی [دادگاه های عمومی و انقلاب در امور] مدنی، حکم به بطلان دعوی خواهان صادر و اعلام می نماید.»

با تجدیدنظرخواهی از این رأی، شعبه یکصد دادگاه تجدیدنظر استان تهران، به موجب دادنامه شماره 140368390015401735 - 1403/10/3، چنین رأی داده است:

«... از نظر این دادگاه، استدلال دادگاه بدوی مخدوش و رأی صادره مخالف قانون است و از نظر این دادگاه دعوی تجدیدنظرخواه به جهات ذیل موجه و قابل پذیرش است: 1. تعهد ضمنی خوانده برای ثبت چک در سامانه صیاد چرا که طبق عرف رایج در معاملات چک باید به گونه ای تنظیم و صادر شود که قابل وصول باشد و تمام امتیازات چک را داشته باشد چرا که در غیر این صورت اغلب مردم از تحویل گرفتن چک امتناع نموده و چه بسا در صورت آگاهی از تبعات امر از انجام معامله خودداری می نمایند. 2. در اغلب موارد صدور چک، صادرکننده تعهد صریح بر ثبت چک می نماید، لیکن غالباً این تعهد شفاهی بوده و اثبات آن برای دارنده چک دشوار است. 3. برخلاف برخی از نظرات در دکترین حقوقی که الزام به

ثبت چک را بی فایده دانسته و طرح دعوی مطالبه وجه چک ثبت نشده را توصیه می نمایند، بایستی دقت نمود که اصل بر آزادی اختیار و اراده اشخاص در انتخاب نوع دعوی بوده و اصل بر قابل استماع بودن دعاوی است و نمی توان اختیار اشخاص را نادیده گرفت، از سوی دیگر استماع دعوی الزام به ثبت چک در سامانه صیاد، آثار قابل توجهی دارد که از آن جمله می توان به موارد ذیل اشاره نمود: الف - امکان برگشت زدن چک و تحمیل محرومیت های مذکور در قانون چک به صادرکننده چک و وادار نمودن او به تکاپو جهت رفع محرومیت ها و سازش با دارنده چک. ب - امکان اخذ قرار تأمین خواسته بدون پرداخت خسارت احتمالی. ج - امکان اخذ اجرائیه بدون محاکمه موضوع ماده 23 قانون چک بدون پرداخت هزینه دادرسی قابل توجه. د - امکان محاسبه خسارت تأخیر تأدیه چک از تاریخ چک تا زمان وصول. 5 - امکان محکوم نمودن تضامنی نماینده شخص حقوقی طبق ماده 19 قانون چک. 6 - طبق تبصره 1 ماده 21 مکرر قانون چک «در مورد چک هایی که پس از گذشت دو سال از لازم الاجراء شدن این قانون صادر می شوند، تسویه چک صرفاً در سامانه تسویه چک(چکاوک) طبق مبلغ و تاریخ مندرج در سامانه و در وجه دارنده نهایی چک بر اساس استعلام از سامانه صیاد انجام خواهد شد و در صورتی که مالکیت آنها در سامانه صیاد ثبت نشده باشد، مشمول این قانون نبوده و بانک ها مکلفند از پرداخت وجه آنها خودداری نمایند. در این موارد، صدور و پشت نویسی چک در وجه حامل ممنوع است و ثبت انتقال چک در سامانه صیاد جایگزین پشت نویسی چک خواهد بود. چک هایی که تاریخ صدور آنها قبل از زمان مذکور باشد، تابع قانون زمان صدور است» مفاد این تبصره بدین معناست که صدور چک امری متفاوت از ثبت مالکیت آن در سامانه صیاد است و در مانحن فیه صدور چک انجام شده و تجدیدنظرخوانده با وجود ابلاغ واقعی هیچ گونه ایرادی در مورد اصالت امضاها منتسب به خود ننموده و گواهی های صادره از بانک مربوط نیز حاکی از صدور چک از حساب وی بوده و مدارک منضم به دادخواست تجدیدنظرخواهی در مورد معامله خودرو و تحویل چک ها در قبال آن حاکی از مالکیت تجدیدنظرخواه بر چک ها است و تجدیدنظرخوانده با وجود ابلاغ واقعی در مقام تبادل لوایح هیچ گونه پاسخی در این خصوص نداده است، حال با توجه به وجود اصل چک ها نزد تجدیدنظرخواه و مالکیت وی بر آنها صرفاً ثبت مالکیت در سامانه انجام نشده که استنباط و تفسیر این دادگاه از تبصره 1 ماده 21 مکرر قانون فوق این است که ثبت مالکیت دارنده چک در سامانه صیاد تکلیف صادرکننده است، نه حق وی و البته ممکن است در معامله ای شرایط مقرر طرفین به گونه ای باشد که برای صادرکننده شرایط خاصی در مورد ثبت مالکیت در سامانه صیاد در نظر گرفته شود که در مانحن فیه، دلیلی بر وجود چنین شرایطی ارائه نشده است. بنابراین با عنایت به شرایط اجابت خواسته و احراز تعهد عرفی و قانونی تجدیدنظرخوانده به ثبت چک های فوق در سامانه صیاد به استناد ماده 220 قانون مدنی و مواد 3، 4 و تبصره 1 ماده 21 مکرر قانون چک، تجدیدنظرخوانده را به ثبت شش فقره چک های فوق (که مبلغ و تاریخ هر کدام در تصویر اوراق چک ها منضم دادخواست بدوی مشخص است) در سامانه صیاد می نماید. ...»

چنانکه ملاحظه می شود، شعب سی و دوم و یکصدم دادگاه تجدیدنظر استان تهران، در خصوص الزام صادرکننده چک صیادی به ثبت چک در سامانه صیاد بانک محال علیه، با استنباط متفاوت از ماده 21 مکرر قانون صدور چک، اختلاف نظر دارند؛ به طوری که شعبه سی و دوم دعاوی الزام صادرکننده به ثبت چک در سامانه را نپذیرفته و حکم به بطلان دعوا را تأیید کرده است، اما شعبه یکصدم با پذیرش دعوا، حکم بر الزام صادرکننده چک به ثبت آن در سامانه، صادر کرده است.

بنا به مراتب، در موضوع مشابه، اختلاف استنباط محقق شده است، لذا در اجرای ماده 471 قانون آیین دادرسی کیفری به منظور ایجاد وحدت رویه قضایی، طرح موضوع در جلسه هیأت عمومی دیوان عالی کشور درخواست می گردد.

معاون قضایی دیوان عالی کشور در امور هیأت عمومی - غلامرضا انصاری

ب) نظریه نماینده محترم دادستان کل کشور

احتراماً، در خصوص پرونده وحدت رویه شماره 1404/12 هیأت عمومی دیوان عالی کشور به نمایندگی از دادستان محترم کل کشور به شرح زیر اظهار عقیده می نمایم:

حسب گزارش ارسالی ملاحظه می گردد اختلاف رویه بین شعب سی و دوم و یکصدم دادگاه تجدیدنظر استان تهران با استنباط متفاوت از ماده 21 مکرر قانون صدور چک در خصوص «قابل استماع بودن یا نبودن دعوای الزام صادرکننده چک صیادی به ثبت چک در سامانه صیاد بانک محالاً علیه» است، به طوری که شعبه یکصدم دادگاه تجدیدنظر استان تهران دعوا را قابل پذیرش دانسته و با نقض دادنامه بدوی، حکم به الزام صادرکننده چک در سامانه صیاد را صادر نموده، لیکن شعبه سی و دوم دادگاه تجدیدنظر استان تهران دعوا را قابل پذیرش ندانسته و دادنامه بدوی را تایید کرده است.

لذا با بررسی گزارش ارسالی در ابتدا لازم می دانم مختصراً مطالبی را در خصوص چک و اهمیت آن محضر استادان محترم عرض نمایم چرا که توضیح در این زمینه ضروری بوده زیرا درک اهمیت "چک صیادی" در واقع درک تحول بزرگی است که در نظام پرداخت و اعتبار رخ داده است.

همانطور که مستحضرید چک برای دهه ها است که مهمترین و رایج ترین سند تجاری در ایران بوده واز این جهت اهمیت خاصی داشته به لحاظ اینکه وسیله پرداخت مطمئن و جایگزین پول نقد برای معاملات در فضای کسب وکار است و امکان خرید نسیه و پرداخت در آینده را فراهم می کند و خود برگه چک، سند معتبری برای اثبات بدهی و میزان طلب است.

اما همین اهمیت و رواج بالا، باعث سوءاستفاده های فراوانی شد که قبل از قانون جدید، چک های بدون پشتوانه، تقلبی و مفقودی مشکلات عدیده ای ایجاد کرده که به "بحران چک" معروف شد. و به این جهات سیستم قدیمی دیگر پاسخگو نبود و لازم بود انقلابی در این خصوص صورت گیرد و آن هم چیزی نبود جز تولد یک سند هوشمند و امن به نام چک صیادی.

قانون جدید صدور چک و ایجاد "سامانه صیاد" نه یک تغییر کوچک که یک تحول اساسی بود تا چک را از یک کاغذ ساده به یک سند الکترونیکی هوشمند، قابل رهگیری و امن تبدیل کند که این مهم توسط قانونگذار صورت گرفت.

لذا منحصراً اهمیت و مزایای چک صیادی را محضر استادان محترم عرض خواهم کرد.

شفافیت و جلوگیری از تقلب، مثلاً اگر قبل از چک صیادی امکان جعل چک، دستکاری در تاریخ، مبلغ و امضاء بسیار بالا بود و چک های مفقودی به راحتی وصول می شدند اما اکنون تمام اطلاعات چک (شماره، تاریخ، مبلغ، صادرکننده، دارنده) در یک سامانه متمرکز بانک مرکزی ثبت می شود. دیگر جعل چک بی معناست، زیرا اعتبار چک به برگه کاغذ نیست بلکه به ثبت در سامانه است.

از مزایای دیگر چک صیادی ایجاد سابقه اعتباری برای صادرکنندگان چک است. اگر قبلاً یک فرد می توانست بارها چک بلامحل صادر کند بدون اینکه بانک یا مرجع دیگری سابقه جامعی از او داشته باشد، اکنون تمام چک های برگشتی هر شخص در سامانه ثبت می شود. این سابقه، مبنای اعطاء یا لغو امتیازات بانکی است که برای افراد خوش حساب، دسترسی آسان تر به چک و خدمات بانکی فراهم می کند و برای افراد بدحساب ممنوعیت های سنگین مانند ممنوعیت صدور چک جدید، ممنوعیت کارتخوان، ممنوعیت افتتاح حساب جاری و ممنوعیت گشایش اعتبار اسنادی ایجاد خواهد کرد و خود این موضوع بزرگترین ابزار بازدارنده است و اگر سابق بر این فرآیند وصول چک برگشتی طولانی و پیچیده بود، اکنون دارنده چک می تواند به محض برگشت چک، به صورت غیرحضوری در سامانه برای درخواست صدور گواهی عدم پرداخت

اقدام کند و با دریافت الکترونیکی این گواهی می تواند بلافاصله شکایت کیفری خود را به صورت آنلاین در سامانه «دعاوی تجاری» ثبت کند. این فرآیند سرعت رسیدگی را به شدت افزایش داده است که مهمترین نکته امنیت حقوقی برای دارنده چک است.

البته این همان بخش مهم موضوع است که چک صیادی به دارنده آن آرامش خاطر می دهد، چرا که از ثبت بودن چک مطمئن است و نگران عدم پذیرش آن توسط بانک نیست. مالکیت او بر چک در سامانه ثبت شده و در صورت مفقودی یا اختلاف، به راحتی قابل اثبات است و از کلیه حمایت های کیفری و حقوقی قانون جدید برخوردار می شود و ابزار قدرتمندی (ممنوعیت های بانکی) برای تحت فشار گذاشتن بدهکار در اختیار دارد.

لذا قانونگذار برای ساماندهی وضعیت چک در نظام بانکی کشور که در سال های گذشته یکی از چالش های جامعه ما از حیث اقتصادی و اجتماعی و قضایی بوده و به منظور شفافیت اعتباری و کاهش ریسک مبادلات در نظام اقتصادی کشور و احیای اعتماد عمومی به چک به عنوان ابزار پرداخت و کاهش تنش های اجتماعی و اختلافات حقوقی در تبصره یک اصلاحی مورخ 1400/1/29 ماده 21 مکرر قانون صدور چک اصلاحی 1397/8/13، به صراحت مقرر داشته که صدور و پشت نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است و به این ترتیب، شرط اساسی اعتبار و شمول قوانین مربوط به چک را ثبت صدور چک در سامانه صیاد تعیین کرده است.

به موجب ماده 319 قانون تجارت و تبصره آن، چنانچه چک فاقد یکی از شرایط اساسی مقرر در قانون باشد، ماهیت تجاری خود را از دست می دهد و دارنده نمی تواند با استناد به مقررات مربوط به چک در قانون تجارت و قانون صدور چک با اصلاحات بعدی آن، از مزایای اسناد تجاری استفاده نماید. و بر این اساس، در صورت عدم ثبت چک در سامانه صیاد به عنوان یکی از شرایط اساسی اعتبار سند به عنوان چک مورد حمایت قانونی، از شمول مقررات مربوط به چک در این قانون خارج خواهد بود.

عرف جامعه امروز بر این است که چنانچه چک به روز باشد و نقداً باید پرداخت شود بلافاصله در سامانه صیاد ثبت می شود و چنانچه چک به روز نباشد و وصول آن موکول به شرط و شروطی باشد از ثبت آن در سامانه صیاد خودداری می شود. و برخلاف ادعای مطرح شده عرف جاری جامعه دلالتی بر تعهد ضمنی برای ثبت چک در سامانه ندارد و چنانچه در زمان صدور، چک در سامانه ثبت نشده و فاقد شرایط مقرر باشد، دیگر نمی توان با الزام صادرکننده، چک را مشمول مقررات چک کرد. این اقدام توالی فاسدی در پی خواهد داشت به طوری که در صورتی که چک با حکم دادگاه در سامانه ثبت شود دادگاه مکلف است با ورود در ماهیت دعوا به این امر رسیدگی نماید که دارنده استحقاق چک را دارد یا خیر؟ و این امر مانع از طرح دعاوی بعدی ابطال اجرائیه خواهد شد. بدون تردید چکی که در سامانه صیاد ثبت شده باشد با توجه به مقررات جدید اصلاحی قانون صدور چک دارای امتیازات قابل توجهی خواهد بود اما این امتیازات مختص چک هایی است که در زمان صدور با قید نام دارنده در سامانه ثبت شده باشد والا چنانچه در زمان صدور، چک در سامانه ثبت نشده باشد و دارنده با این شرایط چک را قبول کرده است نمی توان این آزادی اراده طرفین را نادیده گرفت و برخلاف آن نظر داشت. بنابراین نظر شعبه یکصدم دادگاه تجدیدنظر استان تهران مبنی بر الزام صادرکننده چک بر ثبت آن در سامانه، مخالف اصل آزادی و اراده مشترک اولیه دو طرف خواهد بود.

هدف قانون گذار از مقررات جدید در اصلاحات قانون صدور چک در سال 1397 و 1400، سامان دهی و انتظام وضعیت اقتصادی بازار جامعه و اعتبار بخشی به صدور چک به عنوان معضلی در نظام بانکی و قضایی کشور بوده و با توجه به این مقررات افراد جامعه باید بدانند که اعتبار چک به ثبت در سامانه بانکی خواهد بود و فقط در این صورت است که قانون

گذار از آن به عنوان چک حمایت می نماید و نباید با گشودن راهی دیگر این نظام را خدشه دار نمود و روزنه ای برای به چالش کشیدن نظام مقرر شده باز نمود.

بنابراین و با توجه به مراتب فوق، در صورتی که چک در زمان صدور در سامانه ثبت نشده باشد به صراحت تبصره 1 ماده 21 اصلاحی قانون صدور چک با لحاظ ماده 319 قانون تجارت و تبصره آن، مقررات تجاری قانون تجارت و قانون صدور چک در مورد چنین سندی جاری نخواهد بود و فقط به عنوان سند طلب مدنی مطابق عمومات قابل استناد خواهد بود و موجبی برای الزام صادرکننده به ثبت چک در سامانه صیاد وجود ندارد و بر این اساس رأی شعبه سی و دوم دادگاه تجدیدنظر استان تهران را مطابق با قانون و قابل تأیید می دانم.

ج) رأی وحدت رویه شماره 870-1404/07/22 هیأت عمومی دیوان عالی کشور

مستفاد از تبصره یک اصلاحی مورخ 1400/1/29 الحاقی به ماده 21 مکرر قانون صدور چک، درج عبارت «صدور و پشت نویسی چک بدون درج در سامانه صیاد فاقد اعتبار است» در برگه چک های صادره از دسته چک هایی که پس از پایان اسفند 1399 ارائه می شوند، الزامی بوده و تسویه آنها منوط به ثبت در «سامانه چکاوک» بر اساس مبلغ و تاریخ مندرج در سامانه مذکور است و چنانچه در زمان صدور، مالکیت آن در سامانه ثبت نشده باشد، از شمول مقررات قانون چک خارج است. بنابراین اگر دارنده برگه چک، علی رغم درج این عبارت در چک، بدون ثبت در سامانه آن را پذیرفته باشد، به ضرر خود اقدام نموده و از مزایای قانونی چک محروم کرده است. در نتیجه، دعوای وی مبنی بر الزام صادرکننده به ثبت چک در سامانه، قابلیت استماع ندارد. بنا به مراتب، رأی شعبه سی و دوم دادگاه تجدیدنظر استان تهران تا حدی که با این نظر انطباق دارد با اکثریت آراء اعضای هیأت عمومی صحیح و قانونی تشخیص داده می شود. این رأی طبق ماده 471 قانون آیین دادرسی کیفری مصوب 1392 با اصلاحات و الحاقات بعدی در موارد مشابه برای شعب دیوان عالی کشور، دادگاه ها و سایر مراجع اعم از قضایی و غیر آن لازم الاتباع است.

محمدجعفر منتظری - رئیس هیأت عمومی دیوان عالی کشور